

Марина Гавриловић
Факултет уметности
Ниш

УДК БРОЈЕВИ: 78.071.1:929 Ђорђевић В.
ИД БРОЈ: 167153676

ЖИВОТ И РАД ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА У НИШУ, АЛЕКСИНЦУ И ЈАГОДИНИ ДО 1912. ГОДИНЕ

Апстракт: Владимир Р. Ђорђевић (02.12.1869 – 22.06.1938) је истакнути српски музиколог, педагог, диригент и композитор. Рођен је у Брестовцу код Зајечара. Основну школу је завршио у Алексинцу а гимназију и Учитељску школу у Нишу. Већи део живота је радио у градовима у унутрашњости Србије. У Учитељској школи у Јагодини провео је четрнаест година у плодносном педагошком и уметничко-васпитном раду, оспособљавајући низ генерација будућих учитеља.

Кључне речи: Владимир Р. Ђорђевић, Тихомир Р. Ђорђевић, хор, оркестар, хоровађа, хорско дириговање, певачко друштво, народна мелодија, етномузиколошко истраживање, певање, свирање, играње, литургија, педагошка делатност.

Владимир Р. Ђорђевић, значајна музичка личност за Србију и српски народ, провео је скоро две трећине свог живота живећи и радећи у градовима источне и западне Србије: Алексинцу, Нишу, Пироту, Врању, Јагодини и Ваљеву. Тешки животни услови у породици Ђорђевић, а и у самој држави тога времена, нису омели његов таленат и стваралачки рад, већ се он, напротив, упорношћу реализовао кроз разноврсне музичке креације. Постао је успешан композитор, мелограф, музички библиограф, теоретичар, педагог и хорски диригент. За њега се може рећи да је живео са музиком, од музике и за музику. Живећи на селу, још од детињства је упијао народну мелодију, схвативши веома рано њену вредност и лепоту. Још

као млад учитељ записивао је народне песме, а у каснијем раду је описивао народне обичаје и инструменте, и бележио орске игре. „И сам је био играч класичног, српског,архаичног стила са малим одвајањем ногу од тла, ситним и лаким корацима, изванредно лепим држањем тела и необично укусним и меким савијањем колена.“¹ Највећи део свог живота посветио је скупљању библиографске грађе. Због тога је сваког распуста много путовао, увек о свом трошку. Одлазио је у народ, у најзабаченија села. Превозна средства је мењао у зависности од конфигурације терена: ишао је на коњу, колима, понекад возом, а често пешице. Био је одличан пешак и волео је дуге шетње, а као прави естета, у свему што је лепо умео је да ужива. На многобројним путовањима откривао је увек нове занимљивости. Са путовања је доносио много фотографија. Сагоревши у прегалачком раду и вечитој борби за личним образовањем, за народно добро и опште музичко просвећивање, није створио породицу. Волео је децу, а и она њега, и према њима је био веома нежан. Много љубави поклањао је животињама и цвећу – у рупици од ревера капута носио је увек цвет. Његова неуморна делатност и несебично залагање на свим пољима рада, а посебно у педагошком раду и у професији хороваође, оставили су плоносни траг међу ученицима. За музички рад у народу оспособио је низ генерација будућих учитеља.

ДЕТИЊСТВО И ШКОЛОВАЊЕ

Владимир Р. Ђорђевић (2. децембар 1869 – 22. јун 1938) рођен је у Брестовцу, близу града Зајечара, од оца Радосава и мајке Јелисавете, као њихово друго дете. „Влајко, је био мирно и добро дете. Сви су га волели: стричеви, тетке, стрине, сестре од стричева. Од милости су га звали Лале, а по неко и бата Лака.“² Имао је старијег брата Тихомира (касније професора београдског универзитета), млађу сестру Драгу и најмлађег брата Борка, који је преминуо у петнаестој години, по завршеном четвртном разреду гимназије. Потомци су прадеде по имену Ђорђе, по коме су и добили презиме Ђорђевић. Њихов отац, Радосав Ђорђевић, завршио је гимназију у Шапцу, а затим богословију у Београду као штићеник свог брата од тетке митрополита Михајла. По завршетку школовања неколико година је радио као практикант у књажевачком Суду, да би се затим трајно посветио свештеничком позиву. За време службовања у Књажевцу, оженио је Јелисавету, ћерку председника књажевачког Суда, Стевана Јовановића. „Ћерка Јелисавета, мајка Владимира Ђорђевића, била је епски тип жене: после смрти свога мужа, попа Раје, остала је без пензије, своју децу је сама извела на пут, стоички подносећи све тешкоће и ударе у животу.“³ Поп Раја (тако су деца звала свог оца свештеника)

¹ Оглед српске музичке библиографије, до 1914.године, Владимир Р. Ђорђевић, Београд 1969, НОЛИТ, стр. 16

² Драга Ст. Јанковић, рођ. Ђорђевић, *Сећања на браћу Тихомира, Владимира и Борка*, VARIA бр. 31 к.п.103.

³ *Оглед српске музичке библиографије*, стр.9

је 1874. добио премештај из Брестовца у село Лужане код Алексинца, где је остао до краја свог живота.

Породица Ђорђевић је за време првог српско-турског рата, 1876/1877, била у избеглиштву, променивши више места боравка: Сокобању, Јагодину, Демуз-поток (село код Багрдана) и поново се вратила у Сокобању. За то време, њихова целокупна скромна имовина у селу Лужану била је спаљена од стране Турака и цела породица је запала у страшну беду. Упркос свему, сви су се искрено радовали повратку на старо огњиште. Први је дошао отац Радосав и на згаришту старе направио је нову кућу, звану *сулгрма*. Цела кућа се састојала из једне просторије, која је уједно представљала и собу и кухињу. Таванице није било. Постојао је само кров од ћерамиде, облепљен слојем блата, помешаног са сламом. Кревете нису имали – спавало се на земљи. У кући ничега није било – рат је све уништио. Ватра се ложила на једном крају собе и пунила је цео простор димом, па деци „очи да испадну док мајка умеси хлеб и скува нешто за јело“.⁴ Зидови су увек били влажни, а кад киша пада и сасвим мокри, тако да је из њих расла пшеница. Тешки животни услови, беда и немаштина, допринели су лошем здрављу чланова породице Ђорђевић. Сви су често боловали од грознице и стомачних болести.

Отац Радосав није могао да издржава породицу од свештеничког посла. Сељацима су у протеклом рату попаљене куће, тако да ни ограде нису остале. Народна сиротиња није могла да плаћа за чинодејствовање. Да би прехрано породицу, отац је узимао њиве под закуп и од тог прихода плаћао годишње дугове и куповао одећу за децу.

Тешко је и сиромашно било детињство Владимира Ђорђевића. Упркос великих мука, стасао је у прекаљеног животног борца и вредног музичара. Нередовно похађање школе за време рата и стална промена места боравка, утицали су на квалитет стеченог знања. Владимир је морао више да учи да би постигао добре резултате.

Основну школу и четири разреда гимназије, односно нижи течајни испит, завршио је у Алексинцу. Пара није било за бољи смештај у граду, па се Владимир, са братом Тихомиром, злопатио по лошим становима, често нехигијенским, без мира за учење и лошом исхраном: проју су јели свакодневно, а никада није било пристојано скуваног оброка. У школи је био вредан ђак, али је највише волео да свира на виолини. Узалуд су биле све његове молбе упућене оцу, да му купи тај инструмент. Отац је вапај за виолином примао са великим подозрењем: „Купио бих ти, сине, говорио је, али онда, кад се дочепаш виолине, од школе нема ништа.“⁵ Иако веома тужан због очевог става, Владимир је одлучио да личним радом дође до новца и тако реализује своју велику жељу. Два месеца је из кафане носио ручак и вечеру професору г. Ристи Стојановићу, за три динара месечно. Од зарађеног новца купио је виолину. Сада није морао да је позајмљује, већ је свирао на

⁴ Драга Ст. Јанковић, рођ. Ђорђевић, *Сећања на браћу Тихомира, Владимира и Борка*, Грађа о животу и раду Владимира Р. Ђорђевића, VARIA бр. 31 к.п.103. ИАН

⁵ Као бр.4

свом инструменту, када је хтео, и колико је хтео. Нису били запостављени ни остали предмети.

После завршене мале матуре, вођен младалачким ентузијазмом, Владимир Ђорђевић одлази у Београд да настави школовање. Уписао се у пети разред гимназије и становао је код рођеног ујака г. Алексе Јовановића, тадашњег касационог судије (касније председника владе). Све околности су наводиле на идеалне услове за рад и напредовање у школи, али није било тако. Владимирова дужност је била чување, шетање и забављање ујакове деце. Увече их је успављивао читајући им приче и бајке. Могао је да учи тек кад се деца успавају. То је превелика обавеза и тежак посао, који је одузимао и време и снагу потребну за учење. Морао је да обавља посао дадиље да би се одужио ујаку за гостопримство. Узалуд чиста соба и кувани оброк, када је услед превеликих обавеза у току дана, Владимир увече био уморан и није могао да учи. На крају двомесечја имао је неколико слабих оцена и било му је потпуно јасно да овакво школовање неће дати никакве резултате. Опет је младалачке снове срушила сурова стварност. Његова одлука о повратку и поновном школовању у Нишу, наишла је на неодобравање ујака. Владимирова упорност је победила ујаково негодовање. Овај му је на одласку рекао да је лењ и да ће лош успех поновити и у Нишу. Тешка борба га је чекала тек код куће! Отац је био строг, а средина патријархална. Кренуо је храбро, верујући у себе и своје способности.

Возом је дошао до Житковца, а одатле до Лужана, десетак километара пешице, по киши и блату. Мајка му се обрадовала, а отац није хтео ни да га прими у кућу. За оца свештеника, побожног и поштеног, поступак напуштања школе је представљао велику срамоту, па макар био и оправдан. Мајка је на једвите јаде намолила оца да дозволи Владимиру да остане у породичној кући само једну ноћ. Већ сутрадан, у зору, да га нико од сељака не види, Влајко је отпутовао за Ниш са 30 динара у џепу. О овом немилем догађају се у породици никада више није говорило, а Владимир се, разумевши очеву реакцију, није наљутио на њега, већ га је увек памтио по добру и о њему је говорио са пуно љубави.

У Нишу је нашао собу за 12 динара, а остатак новца је користио за животне трошкове. Навикнут на беду и немаштину успевао је да преживи. Од стране директора је наишао на разумевање, па је на основу слабог имовинског стања, а доброг успеха, добио благодетељање, прво у износу од 24, а крајем године од 30 динара. У школи је учио свирање, али је узимао и приватне часове виолине да би надокнадио пропуштено. Професор је био задовољан његовим успехом и често га је хвалио и подстицао речима: „Само вежбањем ћеш надокнадити то што си доцкан почео нотом да свираш“.⁶ Учио је много. Имао је само једну тројку, а све остало су биле четворке и петице. Полазак у шести разред гимназије осујетио је рат са Бугарском. По завршетку рата, Влајко је одлучио да се упише у Учитељску школу у Нишу. Имао је завршен пети разред гимназије, па је зато могао да похађа наставу од другог

⁶ Као бр.4

разреда. Склоност ка хорском дириговању открио је као ђак трећег разреда Учитељске школе, радећи као хоровађа реорганизованог Радничког певачког друштва „Слога“.

Владимир Р. Ђорђевић седе у средњем реду, групи слева на десно.

После одласка претходног диригента г. Драгутина Махање,⁷ нишке новине „Слобода“, 1. децембра 1889. године, донеле су чланак о именовану Владимиру Ђорђевића за хорског руководиоца:

„Радничка певачка дружина смело се хвата у коштац са свима почетничким тешкоћама, па и самим опасностима. Решила се да не одступа. Тако је пре неки дан њезин хоровађа, г. Махањ, несрећним приликама био приморан да је напусти, а она се у тој невољи брзо прибрала, решивши се да узме себи за привременог хоровађу г. Влад. Ђорђевића, ђака овдашње

⁷ Реорганизовано певачко друштво „Слога“ је почело са радом 8. октобра 1889. год. састанком у кафани код „Солуна“, ради избора хорског председништва и именовања диригента. За хоровађу је постављен г. Драгутин Махањ, бивши војни музичар и композитор „Синђелијевог марша“. Вођен обећањима тадашњег министра просвете да ће добити једно од упражњених места за учитеља музике у средњим школама г. Махањ је скинуо војну униформу и прешао у цивилног музичара. Министар није испунио обећање, а г. Махањ је напустио Ниш и отишао у Бугарску, где је оберучке прихваћен. Овакав министарски гест је наишао на велико негодовање у граду Нишу, а то показује и део чланка објављеног у нишким новинама „СЛОБОДА“ (петак, 1. децембра 1889. год. I бр. 120 стр.4): „Господин Махањ упути се у Софију где га Бугари примише и умножише број својих талената, а Србија остаде за један таленат и за једног компонисту сиромашна. Јамачно их имамо сувише и на одмет, тако да их можемо рахат Бугарима алатити.“ (СШИАН књига бр.16)

Учитељске школе, који је особитом љубављу према музици и уз неусипни труд у њојзи се тако усавршио, да може друге поучити, па да и саме неке композиције ствара. Млади коровођа са подмлађеном дружином, уз вредно приањање на посао, могу осветлати себи образ и Нишу дати једну установу више, у којој ће се гајити племенита забава и уживање које облагорођава и улепшава живот! Обојима желимо срећан успех.“

Дебитантски наступ младог диригента и његове певачке дружине, уследио је већ после двадесетак дана на забави радничког певачког друштва, одржаној 9. децембра у кафани „Синђелић“. У оквиру забаве одржан је уједно и хуманитарни концерт у корист досељених црногорских породица у Ниш. За овако кратко време „само је велики ентузијаста и вредан музички радник, какав је био Владимир Ђорђевић, могао да савлада све тешкоће вокалне интерпретације певача аматера и да их храбро изведе на сцену. Програм је био следећи:

1. „Краљева химна“, пева збор
2. Говор – г. Никола Марковић
3. „Бродар“, пева збор
4. „Онамо, онамо“, пева збор
5. „Босанско даворје“, пева збор
6. „За дом мили“, пева збор

После успешног наступа уследиле су и позитивне критике. О томе у свом чланку пише лист „Слобода“, 13. децембра 1889. године:

„Забава нишке радничке певачке дружине, која је приређена у суботу 9. овог месеца, код „Синђелића“ испала је колико је до дружине и приређивача стајало, добро или управно похвално, кад се узме да је та дружина први пут тога вечера пред публику изашла. Песме: „Краљева химна“, „Бродар“ и „Онамо, онамо“, отпеване су по једампут и то добро, а песме „Босанско даворје“ и „За дом мили“ отпеване су на захтевање публике по два пута. Кад се узме да је дружина за ово кратко време вога постојања морала два коровођа мењати и да јој је овај данашњи самоук, а не човек од струке, – то се може и овој младој и подузетној дружини као и коровођи честитати на оваквом успеху“.

Организаторску способност за сценско извођење Владимир Ђорђевић је реализовао кроз разноврсне кратке наступе и „приредбе“, које је за време распуста приказивао, најчешће у свом дворишту, на понос и задовољство целе породице и свих мештана. „Иако смо сиротиња, опет смо богатији од целог света кад имамо овакву децу“, говорио је поносни отац Радосав.⁸

После завршене Учитељске школе 1890. отишао је на одслужење војног рока у Књажевац. Тада је имао 21 годину. Годину дана пре Владимировог одласка у војску упокојио се отац Радосав Ђорђевић, а три дана пре завршетка војног рока умро му је и најмлађи брат Борко. Прошло је много година пре него што је страشان бол због смрти његових најдражих ишчезнуо, а туга је у срцу остала до смрти, потиснута и ублажена новим осећањима.

⁸ Као бр.4

РАД ВЛАДИМИРА ЂОРЂЕВИЋА У АЛЕКСИНЦУ ДО ОДЛАСКА У ЈАГОДИНУ

Педагошку делатност В.Ђорђевић је започео 1891. у селу Кулини, селу четири сата хода удаљеном од родне куће у селу Лужану. Мајка, сестра и Владимир су желели да он ради у Тешици, али је ипак са задовољством отишао у одређено село. Он је био први учитељ у новој, тек довршеној школи, са комбинованим одељењем за сва четири разреда. У Кулини је провео две године, вредно радећи у школи и ван ње. Одмах је почео да развија свој мелографски рад, записујући народне мелодије, песме и обичаје тог краја. Неколико од тих мелодија објављене су у ПОБРАТИМСТВУ за 1892. и то је његов први штампани рад. Слободно време проводио је у природи и старајући се о цвећу у веома лепој башти пред школом. Велики простор иза школе користио је за производњу поврћа и гајење свилених буба. Од прихода стеченог продајом производа и од учитељске плате издржавао је мајку и сестру. Када је на молбу Певачког друштва „Шуматовац“, коме је био потребан хоровађа, прешао у Алексинац, мештани Кулине су жалили због његовог одласка и дуги низ година су га поздрављали и међусобно помињали.

Певачка дружина се молбом обратила Министарству просвете и црквених послова, тражећи да се Владимир Ђорђевић, учитељ у Кулини, премести у Алексинац. У то време није било музичара у граду, а дружина је жарко желела квалитетног хоровађу, који би поред своје педагошке делатности обављао и посао диригента. Решење о премештају Владимира Р. Ђорђевића у Алексинац министар је потписао 28. новембра 1892.

Као диригент Певачке дружине „Шуматовац“ радио је само шест месеци, од 1. новембра 1892. до 1. маја 1893. Прва проба је заказана за 8. децембар у просторијама певачке дружине у кафани „Српска круна“. Позвани су сви певачи, тада тридесет троје, ради међусобног упознавања, разврставања по гласовима и усвајања новог распореда рада и дужности. За ово кратко време посао диригента обављао је веома добро, на задовољство управе и свих чланова. У хорском репертоару стоји да је у то време настала композиција „Шуматовачко коло“, чије нас име наводи на закључак да је написана за истоимени хор. Података о исплати хонорара у предлогу расхода за 1893. годину нема иако је хорска управа својим активностима и организовањем забаве сакупила 964 динара, па се закључује да је шестомесечни рад са хором „Шуматовац“ Владимир Ђорђевић обављао волонтерски. За то време хор је учествовао на забави одржаној 31. децембра у хотелу „Српска круна“, али нема сачуване документације о репертоару. Под руководством В. Ђорђевића, Певачка дружина „Шуматовац“ је 25. марта 1893, на празник Благовести, почела да пева на богослужењима у алексиначкој цркви Св. Никола.

У периоду од 1893. до 1898. године, живот Владимира Ђорђевића је испреплетан честим променама радних места и одсуствовањима из земље због накнадног студирања.

Рад у Алексинцу је завршио одласком у Беч 1893. Годину дана је провео на конзерваторијуму, учећи науку о хармонији у класи професора Роберта Фукса.

По повратку у Србију 8.11.1894, ради као хонорарни учитељ музике и певања у пиротској гимназији.

Већ 1895. поново одлази у Беч и код истог професора изучава науку о контрапункту.

После двогодишњег студирања у Бечу, од 01.09.1897. је радио као привремено учитељ у Ваљевској гимназији, да би по положеном учитељском испиту, 18.04.1898, постао стални предметни учитељ музике. У испитној комисији за државни испит били су истакнути музичари: Даворин Јенко као председник комисије, а Јосиф Маринковић и Стеван Мокрањац као чланови.

Шестог августа 1898.год. премештен је у Врањску гимназију где је, као учитељ музике и певања, провео само два месеца.

Седамнаестог октобра 1898. почео је да ради у Јагодини као учитељ музике и певања у Мушкој учитељској школи. Ту је уложио четрнаест година интензивног рада као врстан музички педагог, хоровађа Занатлијске дружине, композитор и мелограф.

Године 1901. провео је четири месеца у Прагу учећи инструментирање код професора Шебора. Вративши се у Јагодину, наставио је свој музичко-педагошки рад све до 1912. године, када је премештен у Београд, у Трећу мушку гимназију. Ово је и последња промена радног места до пензије, 02. септембра 1921.

ПЕДАГОШКИ И УМЕТНИЧКО-ВАСПИТНИ РАД У ЈАГОДИНИ У МУШКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

Највећи део свог педагошког и уметничко-васпитног рада, Владимир Р. Ђорђевић провео је у јагодинској Учитељској школи. Захваљујући преданом раду у настави и раду на уздизању музичке средине, уживао је велики углед и поштовање међу Јагодинцима. У школи је предавао певање и свирање на виолини. Као наставник је био веома строг, са истанчаним музичким слухом. Велику пажњу је полагао на прецизно свирање и тачну итонацију свих тонова, а нарочито полустепена. Из оваквог става је проистекао и његов оригинални надимак – ђаци су га звали Влада „*Цис*“. Умео је да заинтересује и привуче омладину, откривајући јој кроз рад и забаву несебичну љубав према музици.

Осим обавезних музичких предмета, у учитељској школи је неговао хорско певање и оркестарско свирање, а истовремено је радио као хоровађа Занатлијске дружине. У сваком разреду оформио је по један хор и оркестар, а од најбољих извођача створио је главни ансамбл за јавне наступе и концерте, који су се одржавали сваке суботе. Његово омиљено дело је инструментална композиција „Узданица“, марш који је посветио ученицима јагодинске Учитељске школе. Ученици-извођачи имали су веома лепо и

достојанствено држање на сцени, па су због тога импоновали јагодинској публици. Веома марљиви и ревносни у вежбању, достигли су завидни ниво у извођаштву, па су приређивали концерте и ван Јагодине: у Крагујевцу, Краљеви и Крушевцу.

Владимир Ђорђевић је показивао велику наклоност и према црквеној музици. Ученици учитељске школе су сваке недеље учествовали на богослужењу, одговарајући свештенику јектенијама и богослужбеним песмама. Осим литургије по Мокрањцу, изводили су и литургију коју је Владимир написао по узору на српске црквене народне песме. У часопису „Караџић“⁹ из 1903. године објављен је излазак из штампе збирке српских црквених народних мелодија: „Изашла је из штампе: Литургија недељна или празнична, кад се пева „Блажени“. Српске црквене народне мелодије забележио и хармонизирао за мушки хор Влад.Ђорђевић, учитељ музике и певања. Цена је три динара или четири круне. У овој књизи забележено је цело литургиско одговарање онако како се у нашој цркви пева, са врло лаком хармонизацијом за мушки хор. Књига је рађена у Бечу на врло лепој хартији и има врло укусан облик, а може се добити код писца у Јагодини и у свим књижарама.“

Владимир је био свестрана музичка личност, која је, у то време, изнедрила велики број учитеља солидног музичког образовања. Припремио је четрнаест генерација јагодинске Учитељске школе за добре музичке педагоге и хоровађе. Талентовани појединци су још за време школовања показивали слоности ка диригентском послу. Једна анегдота везана је за дириговање. По причању његове сестре Драге, догодило се то у време Владимировог одсуства са наставе, због болести. По повратку на посао дочекало га је пријатно изненађење: застао је пред вратима учионице задржан звуцима песме „Ариф иле, ариф“, коју није обрађивао са ученицима, а чији је он композитор био. Не зна се да ли је изненађење било веће због успешног ауторског дела или због милозвучног складног четворогласног певања. Сазнао је ко је за време његовог одсуства вредно радио са друговима и похвалио је свог ученика за изузетан труд, рекавши: „Од сада ћемо и ту тачку стављати у програме наших школских концерата, а дириговаћеш је увек ти, пошто је она твојом заслугом припремљена“¹⁰.

Педагошки рад Владимира Ђорђевића и стварање музичког кадра је знатно допринело угледу јагодинске Учитељске школе која је у то време, када није било музичких школа и музичке академије, била главни центар развоја музике у Србији. Сваке године је под његовим патронатом из школе излазило по тридесет учитеља,задојених музичким ентузијазмом и спремних да

⁹ Одговорни уредник часописа био је Тихомир Р. Ђорђевић, Владимиров рођени брат и професор Учитељске школе у Алексинцу. Лист за српски народни живот обичаје и предање трајао је од 1899. закључно са 1904. „Караџић“ се није штампао 1902. због Тихомировог одласка у Беч на докторске студије. Излазио је у Алексинцу једном месечно, а штампао се у Београду у штампарији Моме Јовановића у улици Књаза Михајла бр. 24

¹⁰ Грађа о животу и раду Владимира Ђорђевића,прикупиле Љубица и Даница С. Јанковић,VARIA бр.31 к.п.103 ИАН

одушевљено крену на радне задатке. У то време над квалитетом рада младог кадра није постојала никаква контрола, која би са сигурношћу гарантовала успех у раду сваког појединца, али се у школама где су предавали ученици Владимира Ђорђевића осећао интензивнији развој музичког живота. По узору на свог професора, млади учитељи су неговали хорско певање утичући на музичко просвећивање своје околине.

Присно познавање народног живота и музичких обичаја, применио је Владимир Ђорђевић у веома значајаном раду на етномузиколошком истраживању народних песама, игара и инструмената, под називом: *Питања за прикупљање музичких обичаја код срба*. Рад је настао у коауторству са колегом Божидарем Јоксимовићем, наставником певања и музике у Учитељској школи у Алексинцу. „Питања“ су објављена 1899. у часопису „Караџић“, само годину дана по Владимировом доласку у Јагодину.

Аутори су реализовали ову идеју са намером да прикупе што више народних обичаја, који се односе на певање, свирање и играње. Зато су се питањима обратили свима онима који познају духовне особине и тековине нашег народа, са жељом да помогну у остваривању ове замисли. Велики број питања, укупно 382, захтевао је огроман труд при састављању и разврставању. Томе је претходила ауторска глад за упознавањем и сакупљањем народних песама и обичаја, не само српских већ и страних, који би се на овај начин сачували од заборава. Аутори су инсистирали на давању тачних одговора, без икаквих додатака, са аутентичним записивањем песама и оригиналним мелодијама. Одговори на питања су објављивани у сваком наредном броју часописа „Караџић“. Највише су сакупљени из штампане литературе а само нешто мало из бележака и одговора из народа. Етномузиколошки приступ раду на сакупљању музичких обичаја састоји се из три дела:

1. *Певање* – садржи 168 питања о световној музици, духовној музици (црквеним народним песмама), погребним песмама (обичајима везаним за музичку интерпретацију) и гусларским песмама.

Садржина питања истражује једногласно и вишегласно певање, склоност и љубав према певању, врсте песама (дечје, женске, мушке и мешовите), артикулацију и динамичко нијансирање, сличност и разлику између старих и нових мелодија, узајамни однос и утицај градских и сеоских песама, песме одређених обичаја (свадбе, крштења, сахране) итд.

Веома је интересантно питање бр.168, које гласи: Да ли се песма понекад сматра као нешто штетно? (нпр. У Алексиначкој Морави кажу кад неког снађе невоља без његове кривице: „Он сиромач(х) није то ни изиграја, ни испојаја“ (испевао).

Ево још неколико питања са одговорима, који приказују начин српског народног певања и разноврсне називе за певаче¹¹:

1. Пева ли се у друштву или у двоје или појединце? – Наш народ пева и у друштву и у двоје и појединце.

¹¹ „Караџић“, у Алексинцу, јула–августа 1899, прва, бр. 7 и 8, стр.158, 159.

2. Кад се пева у друштву или у двоје, пева ли се у два или више гласова, или сви певају једним гласом? – Српски народ кад пева у друштву или у двоје, обично пева једним гласом, а само у неким крајевима пева се и у два гласа.

3. Ако се пева у друштву или у двоје разликују ли се гласови (тенор, бас, сопран, баритон итд.), како се разликују и како их народ зове? – Било да пева једно или двоје, песма се пева обично само једним гласом. Но у ваљевском, ужичком, рудничком и чачанском округу пева се и у два гласа: пева њих двоје, али једно води а друго овраћа. (Овраћати је реч народна у тим крајевима и значи секундирати). Значајно је да се певање у два гласа ограничава готово само на предео јужнога говора у Србији. (В. Караџић, Србија, стр.192)

4. Да ли се онај који пева зове само певач или још како? – Сем речи певач употребљава наш народ још речи:

јојац. (Вук, Рјечн.код те речи), *јојач*.(Вук.Рјеч.код те речи.), *јеснојојац* (У Алексиначкој Морави).

5. Како се зове женскиње које пева? – Женскиње које пева зове се:

јевачица. (Вук.Рјеч.код те речи), *јевица*.(Вук Рјеч.код те речи). У Алексиначкој Морави певице су девојке које певају свадбене песме о свадби.

јеснојојка.(У Алексиначкој Морави).

2. *Свирање* – садржи 104 питања о врстама, именима и изради инструмената, начину свирања, такмичењима, итд. Питања бр.33 и 34¹² говоре о биолошкој и социјалној разлици инструменталних извођача:

33.У којим годинама старости има највише свирача?Да ли више свира богатија или сиромашнија класа, или у томе нема разлике?

34.Да ли више свира мушкиње или женскиње (момци или ожењени, девојке или удате жене)?

3. *Играње* садржи 109 питања која истражују називе и врсте игара, начин играња, играње при обредима (свадбе, заветине, славе, додоле, лазарице, краљице), итд.

Питање бр. 62¹³ се бави одређеним манирима при игрању у колу: Какви су обичаји при хватању у коло (нпр. да се пази да играју мушки до мушких, женски до женских, или обратно; или да се не сме раздвајати момак од девојке, муж од жене; или се по некад сме и раздвајати, али само са извесне стране, итд. Или, да ли се прилази при хватању у коло слеђа или спреда играча; моли ли се за одобрење да се сме неко ухватити итд.)

Упоредо са етномузиколошким и педагошким радом, реализовао је Владимир Ђорђевић мелографску и стваралачку делатност, која се огледа у многобројним вокалним и инструменталним делима, насталим за време живота и рада у Јагодина:

1. *Први захјевеви за јавно учење јевања*, Први годишњи извештај, Српска краљевска мушка учитељска школа у Јагодина, 1898/1899, стр.21–23,

¹² Питања за прикупљање музичких обичаја код Срба, “Караџић“, у Алексинцу, јуна 1899, година прва бр.6

¹³ Као број 11

2. *Школа за виолину*, св.1, 1899. године. (девет издања)
3. *Из методике певања у народној школи*, предавање учитељству у Белици, Левчу и Темнићу, „Прилози народним школама у Белици, Левчу и Темнићу на завршетку 19. века“. Уредио Јосиф. В. Стојановић, надзорник народних школа., Београд, 1901, стр.117–127.
4. *Литургија за мушки хор*, Црквене народне мелодије, 1903.
5. *Небо моје*, Песма за сопран или тенор уз пратњу гласовира, 1904.
6. *Дилбер Ана и Ко ће као љубав*, Две песме уз пратњу гласовира, 1904.
7. *Три српска кола (Гинино, Узданица, Вељино) за гласовир*, 1904.
8. *Чежња*, мазур за гласовир, 1904.
9. *Драге усјомене*, валцер за гласовир, 1904.
10. *Свађа комшиница*, скерцо за две флауте, 1904.
11. *Српске народне мелодије за мешовити или мушки хор*, у 5 свезака и у свакој по 30 мелодија, 1–2, 1904; 3–5, 1907.
12. *Збирка дечјих песама за ученике основних школа*, 1904.
13. *Мешовити и мушки хорови*, св.1, 1904.
14. *Старо бујарско црквено певање*, Дело 1905, књ.36, св.2 стр.265–266.
15. *Тридесет српских ијара за виолину*, 1905.
16. *Збирка одабраних песама за школску омладину*, 1909.
17. *Литургија за два женска гласа*, Црквене мелодије, 1909.
18. *Виолински албум*, 1910.

Четрнаестогодишња делатност Владимира Ђорђевића у Јагодини, одисала је пожртвовањем и истрајношћу у раду у школи, а и ван ње. Иако је у Београд могао да оде много раније, прешао је на ново радно место, у београдску Трећу мушку гимназију, тек кад су захтеви службе били изричитии.

ОДЈЕК ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА У НИШУ ОД 1930. ДО 1935.

Одласком у пензију, 02. септембра 1924, Владимирова педагошки рад није престао, већ се и даље настављао кроз музичку делатност у Београду и другим градовима. Неуморно је помагао млађим колегама саветима из огромног радног искуства. У Нишу је, 03. септембра 1930, у 10.30 часова, одржао предавање нишким учитељима у основној школи у Вождовој улици са темом: *Из методике ноћног певања у основној школи*.¹⁴ У пројекту новог наставног програма за основне школе предвиђен је нови предмет из музичких вештина под називом *Певање по ноћама*. Тадашњи учитељи, неприпремљени за методику извођења новог предмета, ово предавање са додатним инструкцијама у настави, прихватили су са олакшањем. И овог пута је едукацијом учитељског кадра Владимир остао на висини свог задатка.

Српско учитељско друштво за град Ниш и нишки срез оформило је 1932. музичку секцију, са хором и оркестром, под називом „Владимир

¹⁴ Фасцикла ОШ „Ђегош“, кутија 2. док бр.1/175 ИАН

Ђорђевић“ (на слици). Оркестар је имао 11 чланова, а хор 24 члана: сопрана 8, алтова 7, тенора 6 и басова 7. Диригент је био Венијамин Руђко.

Управа музичке секције, на челу са председником Свет. Јанковићем, Влад. Ђорђевићу упутила је поздравно писмо са позивом да присуствује дебитантском свечаном концерту и забави у његову част, која се приређује само после неколико месеци рада. Прва „приредба“ музичке секције је одржана 9. априла 1930, у сали Официрског дома, са почетком у 21 час. Владимир Ђорђевић је узвратним писмом изјавио најдубљу захвалност за част која је указана његовом имену: – „Изванредно сам дирнут пажњом која ми је указана баш у Нишу. Она ми је, вашим признањем донела и једну награду за целокупан мој музички рад, награду која ће ми вечито бити драга“¹⁵.

За врло кратко време, нишки музички одсек је, поред хора и оркестра, основао и Музички музеј, са жељом да прикупи сву грађу која осликава српску народну и уметничку музику у прошлости и садашњости. Замисао је била да Музички музеј постане центар за проучавање наше народне и уметничке музичке културе. Музички одсек није имао материјална средства за самостално финансирање музеја, па се и овог пута обратио за помоћ свом почасном члану. Помоћ би се састојала из: прилога различитих народних инструмената, слика народних свирача, музичких друштава и хорова, важнијих докумената о историјату певачких друштава, хорских репертоара и свих осталих елемената, који дају јасне појмове о музици и њеном развоју одређеног краја. Донација Владимира Ђорђевића се састојала из збирке народних музичких инструмената и ауторских штампаних радова.

¹⁵ Као бр.4

Оптимистичка идеја Музичке секције моравских учитеља у Нишу подлегла је тешким искушењима тадашњих политичких прилика. Блеснула је великим сјајем, али се угасила веома брзо. Многи учитељи су, као чланови партија у строгој опозицији према режиму, својим слободоумним иступањем тражили широка права и демократију. Револуционарно понашање учитељског staleжа изивало је учестале премештаје најбољих просветних радника и најутицајнијих активиста, уједно и чланова музичке секције (Душан Виторовић – тенор, Брана Живковић – бас, Загорка Петровић – алт итд.).

Премештаји и несугласице изазване различитим политичким опредељењем унутар самог удружења, десетковало је редове музичког друштва¹⁶. У време размирица и политичког прогона, 5. септембра 1934, у Ниш долази Владимир Ђорђевић, са жељом и молбом, да се на великом јавном скупу обрати нишком учитељском кадру. Позив је, по наредби градског школског надзорника, прослеђен свим нишким школама, са апелом за неизоставним присуством свих учитеља и учитељица, 6. септембра, у 16 часова, у сали школе „Краљ Александар“. Мисионарски долазак почасног члана музичке секције имао је за циљ да смири духове, изглади размирице и створи услове за продужетак рада. По његовом одласку, већ 5. септембра, председник друштва Ђорђе Везмар, упућује позиве свим школама позиве на договор о даљем раду певачког хора у школској 1934/35 години. Прва проба, после паузе у раду, одржана је у недељу, 18. септембра, у 16 часова у школи „Вожд Карађорђе“.¹⁷ Упорност и труд око одржавања музичког друштва, огледа се у пожртвованости учитеља, који у тако тешком времену одолевају различитим изазовима. Већ следеће, 1935. године, 14. маја, хор музичке секције приредио је концерт у Прокупљу, а почетком јуна у Зајечару и Неготину¹⁸. Наредне, 1936. године, са подручја Моравске бановине било је премештено 223 учитеља и учитељица, а музичка секција је престала са радом. Владимир Ђорђевић није био упознат са престанком рада музичког одсека, па је његов брат Тихомир био љут на нишко друштво, које се после Владимирове смрти, једино није јавило да покојнику ода последњу почаст. За време боравка у Нишкој Бањи, он је сазнао да се друштво из партијских разлога угасило. Остало је велико разочарање у чланове друштва и вечито питање: „Зар код појединих од њих, па ма на коме крају Југославије били, не постоји никакво сећање на онога, чије су име дали свом музичком друштву“¹⁹.

Владимир Ђорђевић је радио мирно и живео повучено и тихо. По природи скроман, никад се није хвалио својим успесима, а није ни морао – дела су говорила уместо њега, а песме, које је сакупио и записао вечно живе. Једна од њих је:

¹⁶ Фасцикла ОШ „Његош“, кутија бр.3, док. бр. 1/331 ИАН

¹⁷ Фасцикла ОШ „Његош“, кутија бр. 3 док. бр. 1/332 ИАН

¹⁸ Фасцикла ОШ „Његош“, кутија бр. 3 док. бр. 1/174 ИАН

¹⁹ Грађа о животу и раду Влад. Р. Ђорђевића, прикупиле Љубица и Даница С.Јанковић, VARIA бр.31 к.п..103 ИАН

Ја посадих виноград

Народна песма
Алексинач

Allegretto

mf Ја по-са-дих ви-но-град, ви-но-град ја по - са - дих ви-но-град,

7 Ср-би-јан-ке, ви-но-град. Хај, хај, ви-но-град. Хај, хај, ви-но-град.

Па не одох два дана,
и тај трећи дан до подне,
Кад ја одох трећи дан,
виноград ми листао,
и лозицу пустио.

Речи које је Владимир Ђорђевић упутио брату Тихомиру, показују искреност и велику братску љубав: „Тико, ја сам најсрећнији човек на свету: ни због чега ме савест не гризе а имам и тебе“.

По жељи брата Тихомира на гробници породице Ђорђевић урезане су следеће речи:

Два су брата у милости расла
ТИХОМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ
Професор универзитета
19 фебр. п.с. 1868 + 28. маја по н.1944

И

ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ
Професор гимназије
19. нов. п.с. 1869 + 22. јуна по н. 1938
Међу њима сестра јединица

ДРАГИЊА С. ЈАНКОВИЋ

ЛИТЕРАТУРА

Оглед српске музичке библиографије до 1914. године, Владимир Р. Ђорђевић, Нолит, Београд, 1969. VARIA бр.31 к.п.103 ИАН. Грађа о животу и раду Владимира Р. Ђорђевића, прикупила: Љубица С. Јанковић и Даница С. Јанковић, ИАН

Прилози биографском речнику српских музичара, Владимир Р. Ђорђевић, САНУ, Београд 1950. год.

Мр Томислав Братић: *Алексиначка њевачка гружина Шумајловац*, Центар за културу и уметност, Алексинац, 2008 год.

Сјоменица просветним радницима Ниша и околине њалим у народној револуцији, издају просветни радници Среза Ниш, штампа „Просвета“, Ниш, октобар 1959. год.

ИЗВОРИ

Фасцикла ОШ „Њејош“, кутија бр. 2, док. бр. 1/175 ИАН
кутија бр. 3, док. бр. 1/331 ИАН
кутија бр. 3, док. бр. 1/332 ИАН
кутија бр. 3 док. бр 1/174 ИАН

VARIA бр.31 к.п.103 ИАН. Грађа о животу и раду Владимира Р. Ђорђевића, прикупиле: Љубица С. Јанковић и Даница С. Јанковић, ИАН

„Слобода“, стара штампа, ИАН књига бр.16

„Караџић“ – Лист за српски народни живот обичаје и предање (1899. – 1904), Тихомир Ђорђевић, Школа за образовање васпитача, Алексинац.

Marina Gavrilovic

LA VIE ET LE TRAVAIL DE VLADIMIR R. DJORDJEVIC À NIS, ALEKSINAC ET JAGODINA JUSQU'À 1912

Résumé: Vladimir R. Djordjevic (1869-1938) était musicologue, pédagogue, chef d'orchestre et compositeur serbe éminent. Il est né à Brestovac près de Zajecar. Il a fini l'école élémentaire à Aleksinac, le lycée et l'École normale à Nis. Pendant la plupart de sa vie il a travaillé dans les villes de province serbes. Il a passé quatorze ans en École normale à Jagodina, en travaillant comme pédagogue, artiste et éducateur fécond et en formant des générations de futurs instituteurs.